

## УКРАЇНСЬКИЙ ПІДПРИЄМЕЦЬ АЛЧЕВСЬКИЙ ЯК ОРГАНІЗАТОР ВИРОБНИЦТВА ТА ГРОМАДСЬКИЙ ДІЯЧ ДОНБАСУ.

*Ірина Федорівна Радіонова*

<https://orcid.org/0000-0002-0941-2867>

*Університет «КРОК», м. Київ, Україна*

*д.е.н., професор, зав.каф. теоретичної  
та прикладної економіки*

*Наталія Олександрівна Белугіна*

*Університет «КРОК», м. Київ, Україна,*

*студентка I курсу спеціальність  
«Підприємництво, торгівля та біржова  
діяльність»*

**Анотація.** В тезах аналізується діяльність українського підприємця О.Алчевського як видатного організатора бізнесу в індустріальному Донбасі та видатного громадського українського діяча та благодійника. Зроблено висновок про те, що просвітницька діяльність родини Алчевських є важливим чинником творення українського Донбасу.

Видатний український підприємець Олексій Алчевський (1835 р. народження) походив з родини українських козаків. Його дід був чумаком, а батько купцем. Основним джерелом знань та підприємницького успіху стала самоосвіта впродовж життя, оскільки формальна освіта обмежувалась кількома роками початкової школи та повітовим училищем.

Творчий злет Алчевського як підприємця припадає на другу половину XIX ст., коли український Донбас перетворювався на індустріальний центр російської імперії. Про вирішальну роль Донбасу для промислового розвитку імперії свідчать такі факти [1]:

- з 1860 до 1900 видобуток кам'яного вугілля зріс у 115 разів та становив 62% видобутку всієї російської імперії;

- відкриті поклади залізної руди та будівництво металургійних заводів зумовили те, що частка українського Донбасу в виплавці чавуну імперії зросла з 3,6% у 1875 р. до 51,7% у 1900 р., а абсолютні обсяги виплавки збільшились у 100 разів;

- частка Донбасу у виробництві заліза та сталі імперії збільшилась з 4,6% у 1880 р. до 53,7% у 1900 р.

- металургійні заводи сприяли розвиткові машинобудування, залізничного транспорту, пароплавства, виробництва цукру, зерна, продукції масло-молочної галузі та зростанню експорту імперії в Європу.

Підприємець Алчевський став найактивнішим творцем індустріального та соціально-економічного розвитку Донбасу у другій половині XIX ст. Він виявив себе як видатний фінансист та організатор бізнесу в різних галузях, а також як патріот української землі. Про це свідчать такі факти.

*По-перше*, підприємець Алчевський створив низку фінансово-кредитних установ, реалізувавши нові для того часу організаційні форми. Зокрема, він став ініціатором "Товариства взаємного кредиту", участь у якому передбачала виконання однієї обов'язкової умови - вчасне повернення кредиту.

За два роки, на основі кредитного товариства взаємного кредитування створено Харківський торговий банк, який був третім в усій Російській імперії недержавним (акціонерним) комерційним банком. Його капітал в середині 1870-х склав величезну для тих часів суму - 4 млн. рублів. В організації цього недержавного банку вперше був реалізований алгоритм, за яким усі кредитні ризики брав на себе банк за рахунок акціонерного капіталу. Таке положення статуту банку сприяло зростанню довіри клієнтів та великому успіху банку.

В 1871 р. Алчевський ініціював створення першого в імперії акціонерного іпотечного банку, а саме: Харківського земельного банку. Автором статуту цього банку став відомий український економіст Іван Вернадський - батько засновника та Президента Академії наук України часів УНР Володимира Вернадського.

Створений О.Алчевським фінансове об'єднання розширилося за рахунок ще двох фінансово-кредитних установ - "Товариства взаємного кредиту прикажчиків" і "Товариства взаємного кредиту гірничопромисловців Півдня Росії".

*По-друге*, підприємець Алчевський став засновником низки підприємств гірничо-видобувної та металургійної промисловості, навколо яких формувались та розвивались міста Донбасу. Зокрема, засноване у 1879 р. *Олексіївське гірничопромислове товариство* стало постачальником вугілля

та коксу для підприємств Донбасу, сприяло розбудові залізничної мережі, відповідно, - створенню нових підприємств та поселень.

Інше підприємство, створене за ініціативи Алчевського — *Південне гірничопромислове товариство* (1898 р. заснування) — розширило територію видобутку корисних копалин та виробництва металу на південні терени України. О.Алчевського можна вважати батьком міста Маріуполя саме як металургійної столиці Донбасу та головного торгового порту Азовського моря.

У 1895 р. Алчевський став основним засновником *Донецько-Юр'ївського металургійного товариства* (ДЮМТ), в яке металургійна компанія Сілезії "Friedenhütte" увійшла на умовах молодшого партнерства. Підприємства товариства мали найвищий на той час технологічний рівень виробництва й використовували найсучасніші технології Європи.

По-третє, О.Алчевський завжди ідентифікував себе як українець та формував навколо себе «український світ». Про це свідчить такі факти його біографії.

Він став творцем Харківського відділення всеукраїнської патріотичної та просвітницької організації «Громада». Відділення об'єднало патріотично налаштованих підприємців, службовців, викладачів міста. Як і в інших містах, харківські громадівці опікувались благодійністю, освітою та розвитком національного руху.

Громадський діяч Алчевський фінансував всі заходи своєї дружини — Христини Алчевської — яка увійшла в історію України як видатний педагог та організатор освіти. Коштом подружжя фінансовано такі освітні та культурні проєкти:

- безкоштовна недільна школа для дівчаток в Харкові, яка була першим подібним закладом в російській імперії,
- Харківське комерційне училище,
- Катеринославське гірниче училище,
- Катеринославський сільськогосподарський інститут,
- Сумська недільна школа,
- перша в місті Суми публічна бібліотека з читальною залогою,

- тритомний критико-бібліографічний покажчик "Что читать народу?" (1884–1906), за авторства Христини Алчевської, що періодично перевидався

- церкви у Сумах і Харкові, в містечках Харківської та Катеринославської губерній,

- перший в Україні пам'ятник Тарасові Шевченкові.

### **Висновки.**

Видатний підприємець О.Алчевський був прикладом рідкісного на українських теренах часів російської колоніальної імперії поєднання видатного підприємця та патріота своєї землі.

Як успішний підприємець в фінансовій та виробничій сферах, він створив конгломерат банків, гірничо-видобівних та металургійних підприємств, який дістав назву «бізнес-імперія». Ця «бізнес-імперія» стала рушієм індустріального розвитку українських земель в складі російської імперії.

Як громадянин та патріот, Алчевський підтримував соціальний розвиток Донбасу саме як української території - з українською мовою, українською культурою, українською освітою. Така підтримка в часи тотальних заборон імперією всього українського – мови, культури, освіти – є не менш важливим чином, ніж власне підприємницька діяльність.

### **Ключові слова**

підприємницька діяльність, О.Алчевський, промисловий розвиток Донбасу, освітні та культурні проекти

### **Список літератури**

1. Економічна історія України : Історико-економічне дослідження: в 2 т. / [ред. рада: В. М. Литвин (голова), Г. В. Боряк, В. М. Гєєць та ін.; відп. ред. В. А. Смолій; авт. кол.: Т. А. Балабушевич, В. Д. Баран, В. К. Баран та ін.]. НАН України. Інститут історії України. – К.: Ніка-Центр, 2011. – Т. 1. – 695 с.

2. Вишняков О. Дубченко І. Олексій Алчевський. Українець, який нам потрібний <https://www.istpravda.com.ua/articles/2019/11/26/156513/>

3. Фаріон І. Олексій і Христина Алчевські – світло у годину московської темряви <https://youtu.be/K9MFVemCYl8>

4. Алчевський Олексій Кирилович / Л. О. Шептура // Енциклопедія Сучасної України / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2001. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-43873>

5. Стрижова І. Історія багатіївки Алчевської та її українського Донбасу в Російській імперії <https://www.radiosvoboda.org/a/donbass-realii/29089227.html>